

Caput II.

De Spe.

Cf. S. Thom. II. II. q. 20 et 21, Suar. *de spe* disp. 2, Sporer *in decal.* tract. 2 cap. 4, S. Alph. lib. 2 n. 20 et 21 etc.

§ 1.

Quid sit spes.

305 I. Spes est virtus theologica, qua homo Deum ut beatitudinis suae finem desiderat atque in Deo auxiliante, qui benigna et fidei sua promissione potentissimum auxilium suum praesens nobis fecit, innixus, animum firmum illius finis consequendi concipit.

Ut igitur vera spes concipiatur, animus firmari debet a) bonitate seu benignitate, qua Deus ad auxiliandum nobis propendit, b) potentia, qua auxiliari valet, c) fidelitate in promissis, qua revera auxilium nobis laturus est.

II. *Objectum* ergo *materiale* spei id omne est, quod per auxilium divinae gratiae nos consecuturos esse confidimus, scilicet:

objectum primum ipse Deus in altera vita visione beatifica possidendus;

objectum secundarium omnia, quae ad hunc finem assequendum necessaria sunt et conferunt: gratiae actuales ad vincendas tentationes, ad cavenda vel delenda peccata, opera bona perficienda, alia dona gratiae habitualia eorumque augmentum, quae futurae beatitudinis sunt praeparatio et praelibatio; imo etiam alia bona spiritualia et corporalia, aeterna et temporanea, quatenus ad finem nostrum ultimum ejusque praeparationem conferant, atque specialis Dei providentia in avertendis malis et in bonis procurandis.

306 III. *Objectum formale* ab aliis quidem aliter assignatur. Controversia tamen non est tantopere in re, quam in concipiendi et loquendi modo, quum alii Dei bonitatem, alii Dei potentiam et Dei promissionem, alii omnia haec simul pro formali objecto assignent. Scilicet ratio dissensus ex eo petitur, quod spes non pro simplici omnino animi affectione sumitur, sed plures affectus aut continet aut supponit. Alii igitur spem concipiunt ut *desiderium* alicujus rei *simul cum* illis animi affectionibus, quae illius desiderii securam et firmam tendentiam efficiunt; alii, supposito rei desiderio, spem collocant in *sola illa subsequenti affectione*, qua animus contra difficultates in desiderio efficaciter prosequendo *erigitur*. Pro illis diversis opinionibus diversum *objectum formale spei* statuunt. Practice autem *dubium* nullum esse potest, omnes illos actus seu affectus requiri, ut actus verae spei adsit, sive spem formaliter completam constituunt, sive eam praeparant et inchoant. Quare si integrum complexum actuum sumimus, *objectum formale* est:

1. *Summa Dei bonitas*, seu Deus, quatenus a nobis aliquando possidendus nosque summe beatificans. Bonitas igitur hic non pro singulari aliquo attributo benignitatis sumitur, sed dicit totam Dei perfectionem, qua ens summum est *nostra summa beatitudo*.

2. Quatenus vero illud bonum, nostris solis viribus impervium quidem, divino tamen auxilio nos consecuturos esse confidimus, singularia illa divina attributa *objectum formale* constituunt, quae potentissimum Dei auxilium nobis certum et praesens reddunt, i. e.: *omnipotentia*, qua Deus et per illum nos omnibus difficultatibus superiores sumus; *benignitas vel misericordia*, qua Deus ad nos juvandos pronus est; *promissio et fidelitas* in promissis, qua certi sumus, hanc nos juvandi promptitudinem ex parte Dei vere efficacem fore.

IV. *Conditiones spei* necessarias si breviter perstringere volumus, sufficit dixisse, eam debere esse ex parte sua certissimam et *firmissimam*, ex parte vero nostra eam *non excludere omnem timorem*.

Alia conditio, nimirum eam debere esse *supernaturalem*, per se patet; debet enim ut aliae virtutes christianae, imprimis autem ut virtutes theologicae, supernaturalis esse tum quoad *motivum* suum, quod fide concipitur et divinum attributum est, tum quoad *principium*, quum ex sese spes christiana concipi nequeat sine supernaturali Dei gratia.

Certitudo ergo spei alia est *externa*, alia *interna*. *Externa* vero formaliter est in iudicio intellectus, quo spes dirigitur et nititur. Quod quum sit iudicium supernaturalis fidei, consequens est, ut certissime et firmissime mens humana inhaerere debeat illis veritatibus, in quibus spes pedem figit: firmissime igitur credere homo debet, Deum et posse et velle nos adjuvare in finis nostri prosecutione, neque eum in promissis suis falli vel fallere posse; *dubium omne* denique funditus excludi debet.

Interna certitudo seu firmitas est affectio illa voluntatis, qua non solum Deo ut summo bono nostro summopere adhaereamus, sed etiam per auxiliatricem Dei virtutem *omnem timorem — quantum ad Deum spectat —* radicatus pellamus. Hanc firmissimam fiduciam et S. Jacobus commendat orantibus (Jac. 1, 6 et 7): „Postulet autem in fide nihil haesitans; qui enim haesitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur et circumfertur; non ergo aestimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino“, et S. Paulus, (Hebr. 6, 18 et 19) extollit: „ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animae tutam et firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis etc.“

At quamquam Deus nobis deesse nequit, nos Deo deesse possumus, neque tamen ipse solus sine nobis nos vult salvare. Hinc est, cur considerantes propriam infirmitatem et malitiam, merito timere possumus, imo debeamus, ne spes in falsam securitatem abeat. Nihilominus timor ille debet esse moderatus, quum tandem verissimum sit, plane apud nos esse, seu in nostra potestate per Dei gratiam positum esse, ut finem nostrum beatum attingamus, modo ipsi velimus. Qui ergo usque ad finem veram spem christianam retinuerit, quippe quae seriam voluntatem cum Dei gratia cooperandi ejusque mandata servandi includat, certissime salutem aeternam consequetur. „Spes autem non confundit.“ Rom. 5, 5.

§ 2.

De spei necessitate.

308 I. Circa spem eadem necessitas distinguenda est atque circa fidem, medii et solius praecepti necessitas.

II. Spem necessariam esse necessitate medii eruitur 1. *positive* ex doctrina S. Pauli Hebr. 11, ubi necessitatem fidei praecipue ad *res sperandas* refert atque ita in fidei necessitate necessitatem spei includit, ut v. 1 „Est autem fides sperandarum substantia rerum“ et v. 6 „credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et inquirentibus se remunerator sit.“ Quod confirmatur ex I Joan. 3, 3.

2. *Ex natura rei* spes necessaria est, tum ut homo adultus justificetur, tum ut justificationem seu gratiam sanctificantem illaesam servet. Primum fieri nequit, nisi homo sive explicite sive implicite proponat, efficaciter tendere in Deum ut finem suum ultimum et abstinere ab omni gravi peccato. At seposita quaestione, num homo moraliter possit sola caritate in Deum ut finem ultimum tendere, nisi vel antea vel simul desiderio propriae beatitudinis in eum tendat: certe *propositum* efficaciter in tota vita per mandatorum Dei observantiam ad finem ultimum tendendi concipere nequit, nisi firmiter confidens in divino auxilio, siquidem per proprias vires homo omnino impar est.

Servare vero iustitiam eo minus homo sine spe divini auxilii potest, quo difficilior est executio, quam propositum. Nequit enim, ut dogmatice constat, homo diu servare gratiam sanctificantem atque in tentationibus victor evadere, nisi gratiae auxilia sibi orando comparaverit. At orare, sicut oportet, impossibile est, nisi quis habeat et exerceat veram spem in Deum. Cf. Jac. 1, 6 et 7.

III. Praecepti vero necessitas non iisdem plane limitibus circumscribitur; siquidem spes *etiam per se et propter se* aliquando praecipitur. Id enim simili ratione ex divinis perfectionibus atque debitâ erga eas reverentiâ eruitur, sicut supra dictum est de obligatione fidei.

309 IV. Si igitur et medii et solius praecepti necessitas sumitur, obligatio actûs spei eliciendi adest aut per se aut per accidens, aut propter ipsam spem ejusque intrinsecam honestatem aut propter rationem medii ad aliud consequendum necessarii:

Obligatio spei *per se et propter se* est:

1. saltem aliquoties in vita. Cf. dicta de fide;

2. in exordio vitae moralis hominis;

3. circa vitae exitum (eo sensu et cum ea restrictione, ut *de fide* notavi);

per se, sed non propter se: quoties adest communis et generalis obligatio ad actum, qui sine spe poni nequit;

per accidens propter se: quando tentatio contra spem sola indirecta oppugnatione vel contemptu vinci non potest;

per accidens, sed propter aliud: 1. si aliae tentationes urgent, quae aut ipsa spe aut oratione vincendae sunt;

2. si quis libere actum vel exercitium supernaturale assumit, quod sine oratione et spe debite perfici nequit.

Breviter: fere omnia ad spem applicari possunt, quae de fide dicta sunt. Id discriminis tamen addam: actum spei frequenter elici ad eum finem, ut a terrenis atque peccaminosis desideriis quis retrahatur maneatque in firmo a peccato gravi abstinendi proposito, non absolute sed morali tantum quadam necessitate necessarium dici potest. Cujus rei haec est ratio, quia motiva quidem supernaturalia, imo ut postea dicetur, ipsius caritatis motivum frequentius perpendi necesse est; verum praeter spem alia supernaturalia motiva per fidem proposita adsunt atque caritatis motivum spe ipsa fortius urget: quare singularis *spei* necessitas *hac* ratione non ita absolute probatur. Attamen si hominis infirmam naturam spectamus, nihil convenientius est nihilque fortius movens, quam propriae beatitudinis desiderium. Unde revera moraliter fieri nequit, ut homo, si consistere vult in bonis propositis, non frequenter actus spei exercere debeat. Insuper alia ratio prorsus evincens spei frequenter exercendae necessitatem invenitur in necessitate orandi et nitendi in divinae gratiae auxilio, quod jam supra innuimus.

§ 3.

De peccatis contra spem.

I. Primum peccatum, quod contra spem committitur, est *omissio* 310 *actûs spei*, quando praeceptus est, saltem si per se et propter se obligat.

II. Secundo peccari potest *desperatione*. Desperatio autem consistit in fuga a Deo ut auxiliatore et a prosecutione ultimi finis, eo quod desperans judicat, beatitudinem sibi comparari impossibile esse.

Desperatio igitur *incipit a iudicio*, quo quis libere judicat, beatitudinis prosecutionem ejusque assecutionem sibi esse impossibilem; completur autem *formaliter fugâ voluntatis*, qua homo se *avertit* a beatitudine ejusque prosecutione.

Judicium illud homo concipere potest a) iudicando Deum nolle necessaria media concedere, vel b) iudicando cooperationem propriam tandem a Deo requisitam sibi fore difficiliorem, quum nolit sibi necessariam vim inferre, — primum haeresis est, alterum ignavia.

Fuga autem voluntatis fieri potest a) per tristitiam, qua homo se avertit ab ultimo fine, qui cum difficultatibus conjunctus est (aversatur formaliter difficultates, materialiter finem; retinet sterilem affectum circa ipsam beatitudinem); b) per odium beatitudinis seu Dei beatificantis, odio non inimicitiae, sed abominationis, ita ut Deus, qua finis ultimus, ab homine ut suum malum consideretur; considerat enim eum hujusmodi desperans non ut beatificatorem, sed ut vindicem et punitorem; non retinet affectum erga Deum ut nostram beatitudinem: quod Dei odium, etsi desperationem summo gradu *continet*, in se tamen potius

directe caritati opponitur, quamquam nondum pessimo illo modo, quo ei contrarium est odium inimicitiae.

Nihil enim mali est in Deo; ipsa haec relatio Dei ad peccatorem, qua vindex est, peccati quidem odium movere debet, imo etiam poenae odium recte excitare potest, ut effectus peccati, sed per summam tantum injuriam caritati contrariam transfertur odium in ipsum Deum.

III. Tertio peccari potest *praesumptione* — quod dicitur peccatum quasi per excessum, videlicet homo *indebito modo* finis assecutionem intendit, vel indebito modo Deum sibi fore auxiliatorem exspectat; hinc diversa fit praesumptio:

1. ab eo, qui propriis tantum viribus in negotio salutis innititur: — quod non fit sine *haeresi*;

2. ab eo, qui in sola divina misericordia nititur: — quod qui serio et deliberato iudicio facit, nolendo praecepta divina servare et nihilominus se salvum fore iudicando, etiam ab *haeresi* non est immunis. Verum tale iudicium communiter non concipitur, sed practice homo ita agit, ac si illud iudicium haberet;

3. ab eo, qui divinum auxilium sperat ad res illicitas: — quod vix sine haeresi, necessario cum magna fit *blasphemia*;

4. ab eo, qui sperat extraordinariam providentiam ultra divinam dispositionem, ita ut v. g. efficaci desiderio velit superare vel aequare sanctitatem B. M. V.; nam inefficax quaedam velleitas talis excellentiae, si fit cum subiectione erga divinam voluntatem, ex se non est mala, sed pro modo et circumstantiis potest esse valde bona et meritoria;

5. ab eo, qui misericordiam divinam sumit non pro ansa quadam, sed vere pro motivo sive perseverandi in peccato sive peccata peccatis addendi.

³¹¹ **Explicatio uberior.** Observa ad I. Non facile interrogandi sunt poenitentes de peccato per omissionem actus spei commissio, quia aut non satis constabit de obligationis frequentia, neque poenitentes, si qua obligatio erat, ad eam attenderunt; aut peccatum illud jam aliunde satis cognoscitur et declaratur. — Etenim illa malitia, quae contrahitur, quando homo, etiam extra specialem tentationem contra virtutes theologicas, earum actus diu non exercet, intelligitur in poenitente locum habere, quando diutius in plena Dei oblivione vixit, neque quidquam oravit. Tunc enim laesit obligationem religionis (orationis), fidei, spei, caritatis.

Ad II. 1. Desperatio per odium Dei est post odium inimicitiae peccatum omnium gravissimum atque haeresi ipsa gravius esse plane videtur.

Desperatio per tristitiam *in se* est peccatum haeresi inferius, quum non opponatur divino attributo absolute spectato, sed relative tantum, i. e. in relatione ad hominem; potest autem illa desperatio haereticum iudicium *includere*.

2. A desperatione proprie dicta distinguendus est timor nimius atque diffidentia quaedam, quae spem non vere abiecit, sed nimia consideratione propriae infirmitatis occupatur, atque contra eam in divino auxilio remedium quaerere viresque et animum concipere *nimis negligit*; — quare, qui ita dispositus est, non tam positive quam negative contra spem ejusque

exercitium delinquit, neque adeo facile graviter. Multo magis confessarius desperationis tentationem ab ipsa desperatione distinguere debet.

3. Contra desperationem et contra nimiam dejectionem remedia, quae juvant quodammodo extrinsecus, sunt: specialis devotio erga Divinum Corae Dominicam passionem, devotio erga B. Virginem, quae a Patribus ut quoddam praedestinationis signum praedicatur, accessus devotus ad SS. Eucharistiae sacramentum; remedia intrinsecus cum spe cohaerentia: meditatio divinorum attributorum, quae objectum spei formale constituunt, atque illorum attributorum insignis manifestationis tam abundanter factae, videlicet recordatio summorum beneficiorum, quae Deus humano generi re ipsa contulit, necnon factorum fere innumerabilium, quibus continentur misericordiae divinae exempla splendidissima, meditatio insuper parollarum, quae a Christo Domino in Evangelio proponuntur, e. g. de ove perditae, de filio prodigo etc.

4. Quo melius vero desperatio vel dejectio curetur, confessarius videat, undenam originem ducat, utrum ex inveteratis vitiis, maxime carnis, ex acedia etc., an ex melancholia et diaboli tentatione. In posterioribus casibus remedia mox allata praecipue adhibenda sunt; in aliis insuper et prae aliis poenitens retrahendus est a vitiis et a peccatis, simul tamen fiducia in auxilium divinum, quo peccata caveri possint, excitanda est.

Ad III. 1. Praesumptio, quae diversis modis supra memoratis committi potest, diversum etiam habet gradum malitiae. Ut ergo specificam malitiam secundum ordinem et gradum gravitatis, quo contra ipsam spem peccetur, recenseam, relicta omnino malitia haeresis, quae saepe cum illis peccatis conjungitur, ita statuendum videtur:

- 1) Omnium gravissima est praesumptio tertio modo, quia divinis attributis *contrarie* opponitur;
- 2) secundum gradum tenet primus modus, quia *totaliter recedit* a Deo auxiliatore;
- 3) tertium gradum tenet secundus modus, quia ipsum objectum formale indebito modo concipit, quamquam non directe illud rejicit, ut primus;
- 4) quartum gradum tenet quintus modus, quia in vero abusu circa objectum formale consistit, quamquam non rejicit illud ulla ratione: est malitia secundo modo cognata;
- 5) infimum gradum tenet quartus modus.

2. Modus quartus et quintus praesumptionis admittunt parvitatem materiae, quod in quarto modo facile per se patet, nisi habeatur animus divinae dispositioni rebellis. In quinto autem modo eatenus parvitas materiae haberi potest, quatenus aliquis divinam misericordiam assumat ut motivum venialia peccata committendi, non mortalia.

3. In illo quinto modo, qui commune peccatum praesumptionis exprimit, quo homines se aliquando accusant, quod praesumendo de divina misericordia peccata commiserint vel auxerint, sedulo videndum est, num fecerint verum praesumptionis peccatum. Nam ut rite distinguunt S. Thom. l. c. q. 21 a. 2 ad 3, Suarez l. c. s. 3 n. 2, S. Alphons. l. 2 n. 21 alique, si quis ex fragilitate vel passione peccat *simul sperans*, fore ut veniam postea consequatur, ac proinde statuens saltem implicite *se postea velle converti et a peccato recedere*, non

committit peccatum praesumptionis, imo ut scriptores notant, peccatum potius diminuitur.

- 313 4. Spes seu habitus spei destruitur illis peccatis, quae aut fidem destruunt, aut formali objecto spei directe opponuntur idque rejiciunt; ergo:
- 1) peccato desperationis;
 - 2) peccato praesumptionis primo modo commisso;
 - 3) destrui potest peccatis praesumptionis secundo et tertio modo commissis;
 - 4) denique destrui potest per aliquod desiderium perpetuo in hoc mundo vivendi. Sed hoc ultimum peccatum majorem requirit considerationem.

Illud enim desiderium, nisi homo insanire velit, concipi potest tantummodo per modum alicujus velleitatis; siquidem versatur circa rem, quae ab omnibus sanae mentis hominibus concipitur ut impossibilis. Quae velleitas potest 1. manifestatio esse magnae inclinationis naturalis erga bona hujus mundi, ita tamen, ut homo nihilominus ad futuram vitam adspiret eamque voluntate vera praeferat; 2. potest, eadem futurae vitae prosecutione permanente, velleitas illa esse fuga et timor incertitudinis, qualis vita in aeternum ducenda sit, beata scilicet aut infelix, ita ut velleitas sit potius non moriendi, quam periculum damnationis subeundi; 3. illa velleitas perpetuo hic vivendi potest consistere in eo quod praefertur voluptas praesentis vitae bonis aeternis atque possessioni Dei. Solus hic tertius modus ex se peccatum mortale est, idque contra spem atque eam destruens. Cf. Mazzotta de virt. theol. c. 3 § „Quaeres primo“.

Addi debet, spem indirecte destrui etiam iis peccatis, quibus fides destruitur; nam spes fidem necessario supponit; qua destructa, etiam ipsa corruat necesse est.

Caput III.

De caritate.

Cf. S. Thom. II. II. q. 23—29; Suarez de caritate; Lessius de summo bono; S. Bonav. stimuli amoris; S. Franc. Sal. Theotimus.

§ 1.

Notio et objectum caritatis.

- 314 I. Caritas virtus theologica est, qua Deum propter seipsum suasque infinitas perfectiones super omnia amamus, atque nosmetipsos et proximum propter Deum diligimus.

Caritas est amor benevolentiae et amicitiae, ejus affectus sistit in ipsa persona amata propter se (S. Thom. I. c. q. 23 a. 5 ad 2 et q. 27 a. 3), atque ita distinguitur ab amore concupiscentiae, qui rem sive personam amat propter utilitatem quae amanti oritur, qui proinde in persona amata non sistit, sed ad amantem redit vel declinat. Posterior amor concupiscentiae est amor spei, si ad Deum ejusque possessionem refertur, atque minoris perfectionis est; quapropter amor spei

seu concupiscentiae vocatur amor imperfectus, i. e. secundum speciem imperfectus; amor caritatis secundum speciem suam perfectus amor est.

Dixi caritatem esse amicitiae amorem; quae ratio in naturali amore erga Deum impossibilis est. Amicitia enim, ut locum habere possit, requirit aequalitatem quandam, quam inter Deum et hominem existere posse naturalis ratio ex se ne cogitare quidem potest; revelatione autem et fide eam per divinam gratiam revera adesse docemur.

II. Affectus, quibus actu amamus, plures sunt (cf. S. Thom. q. 27 a. 2):

Complacentia, qui est actus amoris omnium primus, quo amans erga perfectiones amatae personae bene afficitur, ejusque bona praesentia ut talia respicit; benevolentia, qua amans amato bona desiderat, adeoque non tam bona ejus praesentia, quam non praesentia respicit, vel saltem non ut praesentia; beneficentia, quae, ut affectus est, vult ipse amato bona conferre, atque idcirco certus quidam modus benevolentiae est. Erga Deum vero benevolentia, quae sola re ipsa possibilis est, circa ejus externam gloriam, augmenti et detrimenti capacem, versatur eamque promovere studet. Neque vero neque pleno sensu beneficentia est, sed potius eam quodammodo imitatur. Haec autem quasi-beneficentia eatenus amori divino necessaria est, quatenus firmam voluntatem denotat, qua homo saltem ipse in se divinam gloriam per mandatorum observationem promovere paratus est; nam et Deus hanc suae gloriae promotionem ab unoquoque exigit, et homo hac voluntate probare debet, se ut amicum divinam amicitiam velle retinere. Quapropter etiam amor obedientiae vocatur.

NB. Etsi alii actus enumerari possunt, qui ad caritatem pertinent, ut gaudium, fructio, unio: hi tamen facile reducuntur ad tres illos actus principales.

III. Objectum materiale duplici sensu sumi potest: 1° pro persona, cui bene volumus seu quam amamus. Hoc sensu objectum materiale primum ipse Deus est, secundarium nosmetipsi atque reliqui homines, vel illae rationales creaturae, quae ad consortium divinae amicitiae vocantur. Secundarium igitur objectum, seu personae, quas vera caritate praeter ipsum Deum amplectimur, omnes sunt, qui per gratiam sanctificantem vel beatificam visionem in divinam familiam transierunt, aut ad illius consortium divina destinatione et vocatione apti sunt. Vide I Jo an. 4, 20 etc.; 5, 1 et 2; 3, 14.

Objectum materiale sumitur 2° pro re, quam dilecto volumus vel desideramus: quo sensu omnes creaturas, quatenus in eis divina perfectio relucet, aut quatenus ad divinam gloriam manifestandam et promovendam conferunt, per caritatem ad Deum referre possumus. Cf. S. Thom. q. 25 a. 11 et a. 3.

IV. Objectum formale caritatis seu ratio motiva est ipsa Dei summa perfectio in se seu Deo summe bona, quae sive in omnibus ejus attributis simul sumptis, sive in singulis attributis, sive sunt attri-